

Asia: VN/2821/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

a) Mitä vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

-

b) Selkeyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa? Jos ei, miten säännöksiä tulisi muuttaa?

-

2. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään terveydenhuoltolakiin (69 §) ja lastensuojelulakiin (16 b §) informatiivisluonteista viittausta voimassa olevaan sääntelyyn ns. hybridiyksikköjen perustamiseksi. Mitä vaikutuksia näette ehdotuksen taustalla olevan tavoitteen kannalta?

-

a) Ovatko ehdotukset sääntelyltään selkeitä ja käytännössä toteutettavissa?

-

b) Miten arvioitte henkilöstölle asetettujen vaatimusten riittävyyttä?

-

c) Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelma tulisi tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein ja sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Miten arvioitte sääntelyä lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimisen sekä sen sisällön ja laajuuden tarkistamisen näkökulmasta?

-

d) Mikä on näkemyksenne ehdotetun palvelun suhteesta erityisen huolenpidon jaksoon?

-

4. Esitetään muutettavaksi ja selkeytettäväksi nykyistä erityisen huolenpidon sääntelyä. Ovatko ehdotukset tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa käytännössä?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4.

-

62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko

-

64 ja 70 a § Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa

-

65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

-

66 § Henkilöntarkastus

-

66 a § Henkilönkatsastus

-

67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

-

68 § Kiinnipitäminen laitoksessa

-

68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi

-

69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

-

69 b § Lapsen kiinniotto

-

69 c § Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

-

69 d § Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

-

69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisessa ja kuljettamisessa

-

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

-

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

-

6. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja täsmennettäväksi viraston nykyistä rakennetta. Vastaisivatko ehdotukset tätä tavoitetta?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 6.

-

7. Esityksen tavoitteena on vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Vastaavatko ehdotukset tätä tavoitetta?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 7.

-

8. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä.

Sijaishuoltopaikasta kadonneiden lasten etsiminen ja palauttaminen

Kansallisena ihmiskaupparaportoijana toimiva yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää hallituksen esitysluonnoksen muutosehdotuksia koskien lastensuojelulain 11 luvun 69 a, b, c, d ja e §:ä perusteltuina. Sijaishuollosta kadonneiden lasten etsintää tulee tehostaa. Lisäksi katoamisiin tulee puuttua myös muilla tavoin, kuten hallituksen esitysluonnoksessa korostetuilla henkilökunnan osaamisella ja sijaishuoltopaikan pysyvyydellä. Poissaolon aikaisten (hyväksikäyttö)kokemusten selvittämistä tulee kehittää ja yhdenmukaistaa.

Hallituksen esitysluonnoksessa viitataan Pesäpuu ry:n Hatkassa-selvitykseen, joka toi esiin sijaishuoltopaikasta kadonneiden lasten joutumisen erilaisten hyväksikäyttömuotojen, mukaan lukien ihmiskaupan, kohteeksi. Kyseiset lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa ja usein monin eri tavoin vaarassa itselleen tai muille. Hallituksen esitysluonnoksen (s. 17) mukaan eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan pelkkä yleinen huoli sijaishuollosta poissaolevien lasten turvallisuudesta on riittävä peruste sille, että poliisi saatuaan tietää tällaisesta lapsesta ryhtyisi mahdollisuuksien mukaan toimenpiteisiin lapsen olosuhteiden selvittämiseksi julkisella paikalla.

Samoin yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että sijaishuollosta kadonneen lapsen osalta kynnys hätäilmoituksen tekemiselle ja toimenpiteisiin ryhtymiselle lapsen löytämiseksi ei saa olla korkealla

Hallituksen esitysluonnoksessa 69 a §:ää koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että sosiaali- ja terveysministeriö uudistaisi ohjeita sijaishuoltopaikastaan luvatta poissaolevia lapsia koskien. Ohjeiden uudistuksessa tulee ottaa huomioon hyväksikäytön ja ihmiskaupan kohteeksi joutumisen riski.

Sijaishuoltoon palaamista ja poissaolon aikana tapahtuneiden käsittelyä ei käsitellä hallituksen esitysluonnoksessa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä, että samalla kun sijaishuoltopaikasta poistuneiden lasten etsintää tehostetaan, kehitetään poissaolon aikaisten kokemusten traumasensitiivistä ja lapsilähtöistä selvittämistä hyväksikäyttökokemusten tunnistamiseksi, lapsen tukemiseksi paluun jälkeen ja hyväksikäytön uusiutumisen ehkäisemiseksi. Lisäksi poissaolon aikana lapsiin kohdistuneet rikosepäilyt tulee tutkia kiireellisesti sekä tarjota lapsille täysimääräistä tukea heti mahdollisen epäilyn ilmi tullessa.

Valtuutettu tuo myös yleisellä tasolla lainvalmistelussa huomioon otettavaksi eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisun EOAK/487/2023, jossa on tuotu esiin useita lastensuojelulaissa olevia epäkohtia, jotka vaativat korjausta.

Yhdenvertaisuusvaikutusten arvioinnista

Yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi on tärkeää erityisesti ihmisten oikeuksiin vaikuttavissa lakihankkeissa. Vaikutustenarvioinnissa on syytä huomioida eri syrjintäperusteet, relevantit vähemmistö- ja väestöryhmät sekä arvioida esityksen välittömät ja välilliset vaikutukset riittävästi intersektionaalisesta näkökulmasta. Olennaisuuden vaatimus tulisi hahmottaa suhteessa ihmisten elämään, eikä esimerkiksi suhteessa kyseisen ryhmän kokoon, sillä yhdenvertaisuusvaikutukset ovat usein merkityksellisiä juuri vähemmistöryhmien kannalta. Välittömien ja välillisten vaikutusten arviointi moniperusteisen syrjinnän näkökulmasta on tärkeää, koska henkilöt voivat kokea syrjintää useammasta eri syystä samanaikaisesti. Näissä tilanteissa syrjinnän kokemukset kasautuvat ja ovat usein voimakkaampia.

Nyt lausuttavana olevassa hallituksen esityksessä on kysymys lastensuojelun sijaishuollossa olevien lasten erityisen suojelun ja tuen tarpeesta, jolloin kyse on perus- ja ihmisoikeusherkistä tilanteista. Esityksen yhdenvertaisuusvaikutuksia koskevassa luvussa on kuitenkin arvoitu esityksen vaikutuksia vain sukupuolen ja kielellisten oikeuksien näkökulmasta. Valtuutettu viittaa tältä osin Lainvalmistelun vaikutusarviointiohjeeseen (valtioneuvoston julkaisu 2022:66), jonka mukaan vaikutusarvioinnissa on huomioitava eri ryhmiin kohdistuvat välittömät ja välilliset vaikutukset, syrjinnän eri muodot sekä se, miten eri toteuttamisvaihtoehdot edistävät tosiasiallista yhdenvertaisuutta.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kristina Stenman

Erityisasiantuntija

Marko Leimio

Stenman Kristina
Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto

Leimio Marko
Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto